

yacağı hususunda derin bir şuura sahip olması gerektiğini ve ancak bu durumda yapılan şeyin dinî mânada güzel sayılabileceğini söyler (*Şerhu'l-Uşûli'l-hamse*, s. 41). Kelime-i şehâdet son hak dinin şiârî kabul edilmekte, günde beş vakit okunan ezanda ikinci ve üçüncü cümleler olarak yer almakta, iman esaslarını sıralayan Âmentü metni bu cümlelerle son bularak altı esas âdeta tasdik edilmekte, yeni doğan çocuğun kulağına bu cümleler okunmakta, İslâm'a girmek isteyen kişilerden, önce bu cümleleri söylemeleri istenmekte, ölmek üzere olan müslümanlara kelime-i şehâdet getirmeleri telkin edilmektedir.

L. Caetani ve R. Dozy gibi şarkiyatçılar kelime-i şehâdetle kelime-i tevhidin yahudi ve hristiyan menşeli olduğunu iddia etmiştir (bk. **KELİME-i TEVHİD**). Aslında her üçü de aynı kaynağa dayanan bu ilâhî dinlerin tevhid anlayışları arasında benzerliğin bulunması İslâm'ın bu inancı onlardan aldığını değil hepsinin aynı kaynaktan geldiğini, fakat diğerlerinin tahrif edilmesi yüzünden aralarında farklılıkların görüldüğünü ortaya koyar. Aynı şarkiyatçıların ileri sürdüğü diğer bir husus da tevhid dini olan İslâm'ın giriş cümlesi konumundaki kelime-i şehâdetle Hz. Peygamber'in Allah'ın kulu ve elçisi şeklinde anılmasının bir zaaf teşkil ettiği yolundaki değerlendirmeleridir (TA, XXI, 468). Ancak kelime-i şehâdetle Hz. Muhammed'in anılmasıyla tevhide zarar verilmemekte, aksine onun beşeriyeti ve her insan gibi bir fânî oluşu hatırlatılarak Hristiyanlık'ta görülen yanlış kanaatlerin benimsenmesi engellenmekte ve tevhid ilkesi desteklenmektedir.

Kelime-i şehâdetle ilgili olarak Abdurrahman-ı Câmî'nin *Risâle fi kelime-i şehâdeti*'ş-

şehâde (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 260), Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Risâle fi't-tevhîd ve fa'zli kelime-i şehâde* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 714), Kâfiyecî'nin *Envârü's-sa'ade fi şerhi kelime-i şehâde* (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 296), Abdullah b. Muhammed b. Abdülazîz es-Semerkindî, Celâleddin ed-Devvânî ve Velîyyüddin Muhammed b. Ahmed el-Osmânî'nin *Şerhu kelime-i şehâde* (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1043), Muhyiddin b. Yûsuf el-Aydî'nin *Şerhu kelime-i şehâde* (a.g.e., a.y.) ve Muvaffakuddin İsâ el-İskenderânî'nin *eş-Şehâde bi-fa'zli kelime-i şehâde* adlı risâleleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 319; III, 135, 174, 175, 224; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-hamse*, Beyrut 1422/2001, s. 41; Gazzâlî, *İhyâ'u 'ulûmî'd-din*, Kahire 1387/1967, I, 143; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-âzîm*, İstanbul 1986, II, 530; *Tecrid Tercemesi*, I, 24; V, 3, 9; *Keşfü'z-zunûn*, I, 194, 886; II, 1043; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1055-1060; "Kelime-i Şehadet", TA, XXI, 468.

İLYAS ÇELEBİ

KEMAL AHMED DEDE

(ö. 1024/1615 [?])

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin ilk şeyhi,
divan şairi.

933'te (1527) Akşehir'de doğdu. Kaynaklarda hayatıyla ilgili farklı bilgiler mevcuttur; bunlardan sadece Sahih Ahmed Dede tarih verir. Mevlevî bir aileden gelmekte olup İzzeddin Dede veya Cemâled-din Akşehirî'nin oğludur. İlk eğitimini Akşehir'de aldı. 961 (1554) yılında dersiâm oldu. 964'te (1557) Konya'ya giderek Çelebi Hüsrev Efendi'ye, onun ölümünün (ö. 969/1561) ardından oğlu Ferruh Mehmed Çelebi'ye intisap etti. Bu arada Konevî Derviş Mahmud Dede ile birlikte iki yıl Abdülkerim Dede'den ve sekiz yıl kardeşi Abdüllatif Dede'den *Meşnevî* okudu. 1 Muharrem 974'te (19 Temmuz 1566) icâzet aldıktan sonra yolculuğa çıktı ve 999 (1591) yılında İstanbul'a gitti. Bazı kaynaklarda (Esrâr Dede, s. 442; İhtifalci Mehmed Ziyâ, s. 72) sefere çıkma zamanı olarak Ferruh Çelebi'nin şeyhlikten alınması (fetret devri) tarihine işaret edilir.

İstanbul'da Yenikapı dışındaki boş bir arazide bir suffe üzerinde, diğer bir rivayete göre ise bir çınar ağacının kovuğunda yedi sene yaşadı. Bu esnada azledilmiş bir yeniçeri kâtibi olan Malkoç Mehmed Efendi ziyaretine geldi ve ona bağlandı.

Mehmed Efendi, Yenikapı Mevlevîhâne-si'ni yaptırınca Kemal Ahmed Dede buranın ilk postnişini oldu. Kaynaklarda mevlevîhânenin inşasına dair Kemal Dede'nin kerametine de işaret eden çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Mevlevîhâne "Bâb-ı Şeyh Kemal" ibaresinin karşılığı olan 1006 (1598) yılında, ilk kaynakların kaydettiğine göre receb veya şâban ayında kuruldu. Kemal Dede, burada ikinci çilesini tamamladıktan sonra 1012'de (1603) İstanbul'a gelen I. Bostan Çelebi'den hilâfet aldı. Mütevazi bir kişiliğe sahip olan Kemal Dede çevresindekilerin uyarılarına rağmen kılık kıyafetine hiç önem vermemesiyle tanındı. Dervişlerden farklı giyinmeyi istemediğinden şeyh olduğunu belli etmek üzere külâhına sarması için hediye edilen destarları kullanmayarak Bostan Çelebi'ye gönderdi. Bostan Çelebi de 1015'te (1607) kendi destarlarından birini ona yollayıp başına sarmasını istedi. Kemal Dede, yalnız mukabele ve zikir günlerinde kullandığı tek sarığının ölümünden sonra türbesine konmasını vasiyet etti. Gölpınarlı, bundan dolayı Yenikapı şeyhlerinin destarlarını diğer mevlevîhânelerden farklı olarak çelebiler gibi sardıklarını belirtir (*Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, s. 137). Bir halefi bulunmadığından çevresindekilerin evlenmesini teklif etmeleri üzerine Kemal Ahmed Dede kendisinden sonra Ahmed isimli altı kişinin daha şeyh olacağını ve onların mânevî evlâtları sayıldığını belirtmiş, bu da onun bir kerameti olarak kaynaklarda zikredilmiştir. Nitekim Doğanî, Sabûhî, Câmî, Kârî, Nâci ve Pendârî Ahmed dedeler onun ardından Yenikapı Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yapmıştır. Ancak Pendârî Ahmed'in Nâci Dede'nin vekili olması sebebiyle yedinci şeyhin kim olduğu konusunda kaynaklar ihtilâfıdır.

Sâkıb Dede, Kemal Ahmed Dede'nin ölümünü *Sefîne*'sinde ayrıntılı biçimde anlatır; burada tarih verilmeden onun doksan bir yaşında vefat ettiği söylenirken Sahih Ahmed Dede on sekiz yıl şeyhlik yaptıktan sonra 1 Safer 1024 (2 Mart 1615) tarihinde öldüğünü belirtir. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bir mecmuada Sahih Ahmed Dede'nin aktardığı bilgilerin yanı sıra (*İstanbul Mevlevî Şeyhleri*, vr. 2^b), "Sahn-ı gülşene serdi Kemal Dede seccâdeyi" şeklinde bir tarih vardır (*Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhlerinin*, vr. 30^a). Ayrıca Kemal Dede'ye ait eserin tek nüshasının başındaki kısa hal tercümesinde de 1024 yılı kayıtlıdır. Şeyhin hayatının hiçbir safhasına dair tarih vermeyen Esrâr Dede ise onun dört yıl şeyhlik yaptıktan son-

Hamid Aytac'ın celif sülûs kelime-i şehâdet istifi

ra 1010 (1601-1602) yılında vefat ettiğini kaydeder ki tâli kaynaklarda genellikle bu tarih kabul görmüştür. Yenikapı Mevlevihânesi semâhânesindeki türbede medfun olan Kemal Dede'nin sandukası 9 Eylül 1961'de çıkan yangında türbe ve içindeki sandukalarla birlikte yanmıştır. Daha sonra yazılmış Şeyh Galib'in bir beyitle 1006-1010 yıllarında şeyh olduğuna dair bir ibare bulunan mermer mezar taşı yaptırılmıştır. Mevlevihâne 2005-2010 yıllarında gerçekleştirilen restorasyonda tekrar inşa edilen türbedeki mezarların üstüne en büyüğü Kemal Ahmed Dede'ninki olmak üzere sandukalar yeniden yerleştirilmiştir.

Mesnevisindeki bazı beyitlerden "Kemal" mahlasını kullandığı anlaşılan Kemal Ahmed Dede'nin bugüne ulaşan tek eseri *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ*'dır (*Tercüme-i Menâkıb-ı Sultânü'l-ulemâ ve Mevlânâ Celâleddin Muhammed ve Hulefâ-yı İştân*). Eserin eldeki tek nüshasında kayıtlı bu isimlerin yanında eser kaynaklarda *Kitâbü Menâkıb-ı'l-ârifin ve meârif-i'l-kâşifin* (Sahîh Ahmed Dede, s. 289), *Menâkıb-ı Celâleddin er-Rûmî* (*Hediyetü'l-ârifin*, I, 152) gibi adlarla da anılır. Kataloqlarda ise *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* ismi kullanılmıştır. Eserin 158 varaktan oluşan nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Hâlet Efendi Mülhâkı, nr. 82). Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıb-ı'l-ârifin*'inin muhtasar manzum çevirisi olan eser mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış olup kaynak metinden aktarılan Farsça ve Arapça beyitler dahil toplam 4755 beyittir ve *Menâkıb-ı'l-ârifin* gibi on bölümden meydana gelmiştir. Mesnevi üzerine Betül Sinan Nizam tarafından bir doktora tezi hazırlanmış,

Kemal Ahmed Dede'nin *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 82)

bu çalışma daha sonra yayımlanmıştır (bk. bibl.). Kemal Ahmed Dede'nin Mirhând tarihini tercüme ettiği kaydedilir de eser mevcut değildir. Ayrıca *Osmanlı Müellifleri*'nde ve *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*'nda (TCYK, s. 450) Kemal Ahmed'in Mehmed b. Şâfi'nin (ö. 776/1374-75) *Menâkıb-ı'l-ahbâb ve merâtib-ü'l-elbâb* adlı eserini *Tuhfetü'l-müş tâkin ilâ-menâkıb-ı's-sahâbe ve't-tâbiin* adıyla tercüme ettiği belirtilir, ancak bu eser XVI. yüzyılda yaşamış Ahmed b. Derviş el-Akşehrî adlı başka bir kişiye aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kemâl Ahmed Dede's Verse Narrative: *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* (A Verse Version in the *Menâkıb-ı'l-ârifin* Tradition)=Kemâl Ahmed Dede'nin *Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* Adlı Mesnevisi (*Menâkıb-ı'l-ârifin* Sîlsilesinin Manzum Halkası) (haz. Betül Sinan Nizam), Cambridge 2010, I-II; Selânikî, *Târih* (İpşirli), II, 730; Sâkıb Dede, *Sefine*, II, 64-66; Hüseyin Ayyansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmî*: *İstanbul Câmileri ve Diğer Dini-Sivil-Mî'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 305-306; Esrâr Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* (haz. İlhan Genç), Ankara 2000, s. 411-412, 441-444; Sahîh Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi: Mecmûatü't-tevârihi'l-Mevleviyye* (haz. Cem Zorlu), İstanbul 2003, s. 261-291, 320-323; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 202-204; *İstanbul Mevlevî Şeyhleri*, Süleymaniye Ktp., Galata Mevlevihânesi, nr. 9, vr. 2ⁿ; *Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhlerinin Bazılarının Vefatlarına Ebcdele Düşürülmüş Tarihler*, Süleymaniye Ktp., Galata Mevlevihânesi, nr. 9, vr. 30ⁿ; İhtifalci Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevihânesi* (haz. Murat A. Karavelioğlu),

İstanbul 2005, s. 48-50, 71-76; Hüseyin Vassâf, *Sefine-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, V, 230-231; *Osmanlı Müellifleri*, III, 83; TCYK, s. 450; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 152; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 137; Aksel Tibet v.dğr., "Stalae Turcicae VIII Yenikapı Mevlevihânesi Haziresi", *Cimetieres et traditions funéraires dans le monde islamique: İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri* (haz. J. L. Bacqué-Grammont – Aksel Tibet), Ankara 1996, I, 249-259; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâili* (haz. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatcı), Ankara 2001, II, 861; Betül Sinan Nizam "Menâkıb-ı'l-ârifin ile Manzum Tercümesi Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'nın Dil, Üslup ve Çeviri Özellikleri Açısından Mukayesesi", 2. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (Dil ve Üslup İncelemeleri)* 19-21 Ekim 2011, *Bildirileri* (ed. Vedat Kartalıc – Kâmile Çetin), Isparta 2012, s. 989-996.

BETÜL SINAN NİZAM

KENEVİ

(bk. SALGAVI).

KENNEDY, Edward Stewart

(1912-2009)

Bilim tarihçisi.

Meksika'nın San Angel şehrinde müteahhit bir baba ve misyoner bir annenin oğlu olarak dünyaya geldi. Doğumundan birkaç yıl sonra aile, bölgede toplumsal çatışmaların patlak vermesi üzerine an-

Kemal Ahmed Dede'nin Yenikapı Mevlevihânesi'nin türbesi içindeki sandukası (ortada)

